

ДО ПИТАННЯ РОЗВИТКУ ЮВЕНАЛЬНОЇ ЮСТИЦІЇ В УКРАЇНІ

Ірина Петрівна БАГАДЕНКО,

*канд. юрид. наук, с.н.с., начальник 2-го відділу
науково-дослідної лабораторії кримінологічних
досліджень та проблем запобігання злочинності
Державного науково-дослідного
інституту МВС України*

Ювенальна юстиція в Україні наближається до міжнародних стандартів. Так, у схваленій українським урядом Національній стратегії реформування системи юстиції щодо дітей на період до 2023 року визначено пріоритетними напрямами формування та здійснення дружнього до дитини правосуддя, впровадження методики «Зелена кімната» [1]. Крім цього, взято орієнтування на подолання прогалин правового та організаційно-правового характеру у зазначеному напрямі, а також усунення ряду про інших проблем, серед яких: відсутність обов'язкової спеціальної підготовки суддів, прокурорів і захисників у провадженнях за участю дітей; відсутність належних умов для проведення судових засідань в оточенні, дружньому до дитини, тощо.

З урахуванням положень Національної стратегії Планом заходів із її реалізації передбачено пункти стосовно удосконалення системи досудового розслідування та судового розгляду, серед яких:

- забезпечення обов'язкового спеціального навчання слідчих, які здійснюють досудове розслідування, та прокурорів, які здійснюють нагляд за додержанням законів під час проведення досудового розслідування у формі процесуального керівництва та підтримують державне обвинувачення у провадженнях щодо неповнолітніх осіб, суддів, які розглядають кримінальні провадження, учасником яких є дитина, та інших фахівців системи юстиції щодо дітей (пп. 22, 29). Для цього заплановано розроблення з урахуванням міжнародного досвіду єдиних стандартів навчання фахівців системи юстиції щодо дітей (прокурорів, суддів, соціальних працівників, педагогів, психологів, працівників поліції тощо);

- забезпечення єдиного підходу до допиту дітей незалежно від їх статусу у кримінальному провадженні (підозрюваний, обвинувачений, свідок, потерпілий тощо), зокрема з використанням таких спеціальних методик, як «Зелена кімната» (п. 25). Для цього заплановано розроблення та поширення рекомендацій щодо організації роботи за методикою «Зелена кімната» для органів досудового розслідування, а також розроблення законопроекту про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України з метою удосконалення правових норм у частині правил допиту неповнолітніх осіб;

- забезпечення належних умов для проведення судових засідань в оточенні, дружньому до дитини (п. 31). Для цього заплановано: розроблення та поширення рекомендацій щодо організації роботи за методикою «Зелена кімната» для судів, а також розроблення законопроекту про внесення змін до нормативно-правових актів з метою удосконалення порядку проведення судо-

вих процедур за участю дітей під час кримінального провадження, дружніх до дитини [2].

З метою захисту прав дітей, потерпілих від домашнього насильства, а також насильства за ознакою статі, Указом Президента України від 21.09.2020 № 398/2020 «Про невідкладні заходи із запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі, захисту прав осіб, які постраждали від такого насильства», передбачено розроблення законопроекту, спрямованого на забезпечення додаткових процесуальних гарантій неповнолітнім особам при проведенні їх допиту, опитування під час кримінального провадження, що базуються на найкращих міжнародних практиках, зокрема на моделі «Barnahus» [3].

Який же фактичний стан ювенальної юстиції в Україні? Кримінальним процесуальним кодексом України (далі – КПК України) передбачається можливість проведення допиту, впізнання у режимі відеоконференції під час досудового розслідування (ст. 232 в редакції Закону № 767-VII від 23.02.2014). Також допускаються зміни зовнішності та голосу, за яких неможливо було б упізнати особу, яку допитують (ч. 10 цієї статті). Водночас, стаття прямо не передбачає можливості використання зафіксованих технічними засобами результатів проведеного допиту на подальших стадіях кримінального провадження без повторного допиту та повторного травмування малолітньої або неповнолітньої особи.

Серед особливостей допиту малолітньої або неповнолітньої особи під час досудового розслідування (ст. 226 КПК України) не зазначено можливостей уникнення подальших повторних допитів дитини.

На стадії судового розгляду до особливостей допиту малолітньої або неповнолітньої особи включена можливість проведення допиту поза залом судового засідання в іншому приміщенні з використанням відеоконференції (дистанційне судове провадження) (ч. 4 ст. 354 КПК України). Однак, також прямо не передбачено можливість використання технічно зафіксованих результатів попередньо проведеного допиту під час досудового розслідування [4].

Законом України «Про судоустрій і статус суддів» від 02.06.2016 у місцевих загальних судах та апеляційних судах діє спеціалізація суддів із здійснення кримінального провадження щодо неповнолітніх (ст. 18) [5]. Водночас, прямо не передбачено, чи розповсюджується визначення спеціалізації суддів із здійснення кримінального провадження за участю неповнолітніх (у випадках, коли неповнолітні є потерпілими або свідками насильницьких злочинних посягань).

Відомчими нормативно-правовими актами, зокрема наказами МВС України, що затверджують положення про організацію діяльності підрозділів дізнання та слідчих підрозділів Національної поліції України, передбачено виокремлення відповідних посадових осіб, спеціально уповноважених на здійснення досудових розслідувань / дізнання щодо неповнолітніх [6, 7]. Водночас, на практиці через кадрові та інші проблеми організаційного характеру допит неповнолітніх здійснюється у службових кабінетах таких посадових осіб (слідчого чи дізнавача), без використання спеціальної методики «Зелена кімната».

На сьогодні в Україні функціонує 34 спеціальні приміщення (кімнати, дружні до дітей), 25 з яких обладнано належним чином для проведення допитів малолітніх та неповнолітніх учасників кримінального провадження [8].

Однак, на практиці існує потреба, по-перше, у збільшенні кількості таких кімнат, по-друге, розташування таких кімнат саме на території підрозділів поліції (що принаймні прискорює проведення процесуальної дії) та найважливіше, щоб питання використання методики «Зелена кімната» було буквально передбачено відомчими нормативно-правовими актами, які регулюють діяльність указаних підрозділів (оскільки для «настільними книгами»).

У пілотних регіонах України (Вінницька область, Миколаїв, Дніпропетровська область) впроваджується модель Барнахус шляхом відкриття центрів захисту для дітей, які постраждали та/або стали свідками насильства [9, 10]. Водночас, практичне використання таких центрів за призначенням також потребує додаткового нормативного врегулювання та розроблення механізму взаємодії суб'єктів, що забезпечують впровадження цієї моделі.

Таким чином, з урахуванням аналізу відповідності нормативно-правового забезпечення практичним реаліям, питання розвитку ювенальної юстиції в Україні залишається актуальним і потребує подальшого вдосконалення національного законодавства у зазначеній сфері у відповідності до міжнародних стандартів.

Список використаних джерел:

1. Про схвалення Національної стратегії реформування системи юстиції щодо дітей на період до 2023 року : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 18.12.2018 № 1027-р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1027-2018-%D1%80#Text>.
2. Про затвердження плану заходів з реалізації Національної стратегії реформування системи юстиції щодо дітей на період до 2023 року : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 27.11.2019 № 1335-р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1335-2019-%D1%80#Text>.
3. Про невідкладні заходи із запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі, захисту прав осіб, які постраждали від такого насильства : Указ Президента України від 21.09.2020 № 398/2020. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/398/2020#Text>.
4. Кримінальний процесуальний кодекс України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>.
5. Про судоустрій і статус суддів : Закон України № 1402-VIII від 02.06.2016. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19?find=1&text=%D0%BD%D0%B5%D0%BF%D0%BE%D0%B2%D0%BD%D0%BE%D0%BB%D1%96%D1%82#Text>.
6. Про затвердження Положення про слідчі підрозділи Національної поліції України : наказ МВС України від 06.07.2017 № 570. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0918-17#Text>.
7. Про затвердження Положення про організацію діяльності підрозділів дізнання органів Національної поліції України : наказ МВС України від 20.05.2020 № 405. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0491-20#Text>.
8. Звітна форма Управління ювенальної превенції стосовно поточного стану та потреб кімнат дружніх до дитини.
9. На Вінниччині вперше в Україні запрацює центр Барнахус для постраждалих від насильства дітей. URL : <https://vezha.ua/na-vinnychchyni-vpershe-v-ukrayini-zapratsyuyetsentr-barnahus-dlya-postrazhdalyh-vid-nasylstva-ditej-foto/>
10. «Барнахус» запрацював у Миколаєві. URL : <https://lexinform.com.ua/podii/barnahus-zapratsyuvav-u-mykolayevi/>